

LJUDSKO GLEDALIŠČE CELJE

GLEDALIŠKI LIST 1947-1948 ŠT. 3-4

»Moja beseda, kakor je bila trda in težka, je bila vsa polna upanja in vere! — Iz noči in močvirja je bil v nebesne daljine uprt moj verni pogled — vi pa ste me razglasili za pesimista!«
Ivan Cankar

Ivan Cankar:

ZA NARODOV BLAGOR

KOMEDIJA V ŠTIRIH DEJANJIH

Premiera 22. XI. 1947 ob 20

Ponovitev 23. XI. 1947 ob 20

N A S T O P A J O

Aleksij pl. Gornik	Štefan Švegl
Dr. Anton Grozd, drž. poslanec, obč. svetnik itd. .	Fedor Gradišnik
Katarina, njegova žena	Angela Sadarjeva
Matilda, njegovz nečakinja	Bogdana Vrečkova
Dr. Pavel Gruden, drž. poslanec, obč. svetnik itd.	Jože Tomažič
Helena, njegova žena	Anica Golobova
Jožef Mrmolja, obč. svetnik	Tone Zorko
Klander, obč. svetnik	Ivan Čretnik
Občinski svetnik	Avgust Sedej
Mrmoljevka	Marica Frecetova
Julijan Ščuka, žurnalist	Gustav Grobelnik
Siratka, literat	Evgen Burdych
Fran Kadivec, jurist, sorodnik Grozdov	Branko Gombač
Profesor Kremžar	Drago Zadravec
Stébelce, poet	Bogo Kotnik
Hišna pri Grudnovih	Mirica Gorjančeva
Peter, sluga pri Gorniku	Jože Zagoričnik

Režija: Mr. Fedor Gradišnik

Scenerija izdelana v mizarskih delavnicah MLO Celje pod vodstvom Karla Goloba

Kostumi: last Narodnega gledališča v Mariboru.

Lasuljar: Riko Grobelnik

Razsvetljava: Ivo Umek

»Vašo polno mizo bodo zasedli tisti pozabljeni hlapci, tisti zavrženci in razcapanci. Raztrgajte svoje proklamacije, otre-site se skrbi za narod in njegov blagor! — Zakaj »naroda« ni več! In ni več hlapcev, in ni več zavržencev... Spominjajte se name, četudi z otožnimi občutki, in kadar pride tisti veliki čas, pomislite, da je moral priti...«

(Za narodov blagor, Ščuka, III. dej.)

FEDOR GRADIŠNIK:

KOMEDIJA IVANA CANKARJA

Za narodov blagor

(K premieri dne 22. novembra 1947.)

Od štirih Cankarjevih tako imenovanih političnih dramskih del je naše gledališče doslej uprizorilo tri in sicer »Kralja na Betajnovi«, »Hlapce« in »Pohujšanje v dolini šentflorjanski«. Za otvoritev letošnje sezone smo izbrali četrto Cankarjevo delo iz tega cikla: »Za narodov blagor«. —

Kakor za vsako svojo dramo, se je moral Cankar tudi za to komedijo boriti več let, preden je prišlo do uprizoritve. Pri slovenskem gledališču je tiste čase odločal Govekar, ki je Cankarju odrekal vsak talent dramskega pisatelja, odklanjal kot intendant uprizarjanje njegovih »diletantskih in tehnično nezrelih izvirnih dramskih poskusov.« (Fr. Govekar: »Pred sezono« (»Slov. Narod« 1901, št. 215). Vodstvo gledališča je Cankarju sicer obljubilo, da bo uprizorilo njegovo komedijo »Za narodov blagor« v sezoni 1900-01, tik pred pričetkom sezone pa je Govekar napisal v »Slov. Narodu« omenjeni članek, iz katerega je bilo jasno razvidno, da Cankarjeve komedije ne bo uprizorilo. In res — igrali so Govekarjeve »Rokovnjače« in »Desetega brata«, ne pa »Za narodov blagor«.

Preteklo je celih šest let, preden so se razmere pri slovenskem gledališču toliko izpremenile, da je mogel priti Cankar do besede. Vsa ta leta je odločal o repertoarju Govekar, s katerim je vodil Cankar vedno ostrejšo borbo, ki se je končno tako zaostрила, da je Cankar v »Naših zapisnikih« 1906. stran 126, priobčil sledečo izjavo: »**Dokler bo Govekar v kakršni koli zvezi z intendantco ljubljanskega gledališča, ne pride na ljubljanski oder nobena moja dosedanja in nobena prihodnja drama.**«

Ta Cankarjeva izjava je vzbudila veliko senzacijo in v krogih vodstva slovenskega gledališča je prišlo do tihega boja, ki je slednjič privedel do tega, da je Govekar odložil vodstvo intendantce in je njegovo mesto prevzel prof. Friderik Juvančič.

Novi intendant je takoj sporočil Cankarju o spremenjenih razmerah v vodstvu gledališča, nakar mu je Cankar 23. nov. 1906. odgovoril: »Z veseljem sem bral, da so se stvari pri slovenskem gledališču korenito spremenile. **Naravno je, da moja izjava zdaj ne velja več.**« —

S tem je bila zadeva, v kolikor se tiče Cankarjevih del, končana, dne 27. novembra 1906. pa je Govekar prepovedal slov. gledališču v Ljubljani uprizarjati »Rokovnjače«, »Desetega brata«, »Legijonarje« in »Martina Krpana«. Slovensko gledališče je na to Govekarjevo prepoved odgovorilo s tem, da je vzelo v svoj repertoar Cankarjevo komedijo »Za narodov blagor«, ki je prišla po šestih letih zakulisnih borb dne **13. decembra 1906. na oder.** —

V Ljubljani je završalo. Ko se je razvedelo, kakšne okoliščine so ovirale doslej uprizarjanje Cankarjevih del, je za premiero zavladalo nepopisno zanimanje. In ko je končno napočil dan predstave, je bil led prebit. V »Slov. Narodu« 1906. števil. 286. piše Fr. Kopal med drugim o predstavi sledeče: »To je bil triumf. Ne spominjam se, da bi kdaj vladalo v našem gledališču takšno vzhichenje kot sinoči in ne spominjam se, da bi bil v nas kot avtor sprejet s tako emfazo, kakor snoči Cankar.

... Bil je to prvi triumf, navdušenje se ni poglelo, kakor pri »Kralju«, marveč je od dejanja do dejanja raslo, spontano se izlivajoče v viharne aplavze. — — — Blesteči slog, Shakespearsko ženialni dovtipi in tipi, lahkotna eleganca, s katero obvlada avtor gledališko tehniko, sarkazem, s katerim neusmiljeno udriha na levo in desno, sarkazem, ki nas z odra doli ne žali, ampak učinkuje sprostilno — vse to je hipnotiziralo in fasciniralo in ni pustilo, da bi prišla publika do sape. Ščukova govora v tretjem dejanju sta izzvala pri odprti sceni demonstrativne gromke aplavze, ki so se ponavljali, ko je padel zastor. Občinstvo je klicalo avtorja na oder, hoteč mu dati zadoščenje in mu čestitati nad zmago, ki jo je slavil snoči nele kot pesnik, ampak tudi kot **prvoboritelj proti sistemu, ki je doslej vladal v našem gledališču** — — — Zmaga je bila popolna, odhajali smo z zavestjo, da nam je vstal dramatik izredne sile, ki nam odpira vse lepšo perspektivo v bodočnost slovenske dramatike.« —

V »Slovcu« je priobčil kritiko Fr. Terseglav, ki je pisal med drugim sledeče: — — — »Čutili smo vsi, da je intendantca storila nekaj takega, kar je podobno kulturnemu dejanju, domačega umetnika vstoličila na našem odru in se celo z neko samozavestjo in patosom povzpela nad stališče prejšnjih vodstev, **ki jim je kabinetna justica vladajoče klike branila uprizarjati**, kar je bilo proti njenim interesom — — —

Tako sta glasili obeh takrat merodajnih političnih strank obsodili Govekarjevo umetniško vodstvo slovenskega gledališča in priznali Cankarja kot dramatika, ki bo odslej kazal pot slovenski gledališki umetnosti. —

* * *

Ivan Cankar je živel, deloval, trpel in — dotrpel koncem tistega razdobja slovenske politične in kulturne zgodovine, ki je že mnogo pred njim grenila življenje in delovanje največjim duhovom našega naroda. To razdobje slovenske zgodovine označujejo imena Bleiweiss, Costa, Tavčar, Sušteršič v politiki — Prešeren, Levstik, Cankar v literaturi.

Politično življenje slovenske zgodovine so usmerjali ljudje, ki so bili brez hrbenice, ljudje, ki so se udinjali vsakomur, ki je imel moč v rokah, misleč, da bodo na ta način, pobirajoč drobtine, ki padajo z mize vsakokratnega mogočnika, koristili svojemu narodu. Brez programa, brez odločne borbe, čakajoč samo konjunkturo, ki bi slučajno prinesla tudi slovenskemu narodu morda kakšno pridobitev, so se napihovali, sklepali kompromise zdaj s tem, zdaj z onim političnim faktorjem, ki je bil trenutno na vladi — niso pa spoznali osnovnega zakona naroda, da je mogoče pridobiti ljudstvu svobodo in pravico samo tedaj, če se ljudstvo samo dvigne in zahteva svoje pravice. **Samozvani voditelji ne pomenijo nič** — ljudstvo samo, ves narod mora zahtevati svoje pravice, samo si mora izvoliti svoje predstavnike, ki bodo potem upravičeni, v imenu naroda zahtevati, kar narod hoče in želi. —

Breznačelnost slovenske politike je ubila naše najboljše ljudi, ker so bili na poti koristolovstvu in drobtinkarstvu takozvanih voditeljev. Žrtve teh »voditeljev« so bili naši velikani: **Prešeren**, ki nam je ustvaril naše umetno pesništvo in uvrstil s svojimi nesmrtnimi deli mali, do tedaj nepoznani slovenski narod med kulturne narode Evrope — pa se je moral vsled aberitskih političnih razmer boriti za najosnovnejše pravice svojega naroda z odpadniki slovenstva Vrazovega kova in s pesnikuni, katerih prvak je bil Jovan Vesel-Koseski. — Tako je do-

trpel v borbi za svoj narod Prešeren in **Franc Levstik** je s Stritarjem in Jurčičem nadaljeval njegovo borbo proti lizunski in klečeplazni politiki takratnih voditeljev naroda. Najodločnejši, pokoncimož vse politične zgodovine slovenskega naroda France Levstik, ki je prišel kot 16 letni dijak svoje politično-kulturno poslanstvo na Prešernovem grobu, kjer je spoznal v slavnostnem govorniku dr. Bleiweissu licemerstvo in frazerstvo takratne slovenske politike — je moral okusiti vso grenkobo, ki čaka značajnega borca za narodne pravice! Vrhovi takratnega političnega življenja so ga strli telesno, gmotno in duševno, ker je bil s svojo odločnostjo napoti njihovim osebno-koristolovnim namenom, onemogočili so mu najprimitivnejše pogoje življenja, dasi so bili prepričani o njegovih do tedaj neslutelih duševnih zmožnostih — zalučali so mu v obraz: »Pogine naj pes!« — in so ga uničili hujše kot psa — pognali so ga v duševno in telesno smrt! —

In tako je šlo po vrsti — vse, ki so se drznili imeti **svoje** mnenje in so to mnenje branili s svojo srčno krvjo, ker so bili prepričani, da delajo z narodom za narod — vse te značajne, neustrašne in neukrotljive borce za svobodo slovenskega delovnega človeka je ubijala in uničevala uradna politika in samozvano vodstvo slovenskega naroda. **Kdor je bil na potu voditeljem in njih klečeplaznemu, hlapčevskemu spremstvu — njemu je veljal zgodovinski Anathema iz Bleiweiss-Costove dobe: »Pogine naj pes!« —**

* * *

Za razumevanje Cankarjeve komedije »Za narodov blagor« je bilo potrebno, da vsaj v bežni sliki pogledamo nazaj v našo politično zgodovino. Tako bomo spoznali, zakaj je vodstvo slovenskega gledališča z vsemi mogočimi izgovori odklanjalo Cankarjeva dela. Ekspozicija Govekar, ki je veljal nekaj časa vsled svojih naturalističnih novel in zlasti vsled za takratne slovenske literarne razmere senzacionalnega romana »V krvi« kot nekaj literarni Bog, je kot kulturni referent vodilnega naprednega dnevnika »Slov. Narod« in kot intendant slov. gledališča zavzemal gotovo eno izmed najvodilnejših mest takratnega literarno-kulturnega foruma.

Govekar pa ni hotel biti samo intendant gledališča, temveč tudi dramatik. Znanе so njegove dramatizacije Jurčičevih romanov »Rokovnjači« in »Deseti brat«, Levstikovega »Martina Krpana« in dramska predigra »Rokovnjačev« — »Legijonarji«. — Bil je prepričan, da je s temi dramatizacijami ustvaril Slovincem to, kar naj bi bilo za naš narod nekaj specialnega: slovensko narodno igro. Tu je trčil ob Cankarja, ki je razkrinkal Govekarjeve dramatizacije za neumetniška skrupucala, ki vplivajo kvarno na slovenskega človeka in so preračunana samo na nizke instinkte ljudstva in usmerjena zgolj na zunanji efekt in na gmotni dobiček avtorja.

Cankar je prišel borbo proti takim dramskim umotvorom, proti takozvanim »narodnim igram«, pisal je žgoče polemične članke o »Krpapanovi kobili« in o »Govekarju in Govekarjih« — zato pa se mu je Govekar kot takratni intendant slovenskega gledališča maščeval s tem, da je zapri gledališče Cankarjevim dramam, ki jih je označil za »diletantske poskuse« človeka, ki nima pojma o gledališču in o dramatiki. —

Tako nam bo razumljivo vse, kar sem omenil v uvodu tega kratkega razmotrivanja o Cankarjevi komediji »Za narodov blagor« — kar se tiče teaterske strani cele zadeve. Stvar pa ima še drugo stran, ki je prav tako nujna, to je — politična!

Treba je, da se tudi o tem ozadju tega Cankarjevega dela seznamimo, če hočemo docela razumeti to njegovo politično komedijo. —

* * *

Svojo mladost je preživel Cankar na Vrhniki — na »klancu siromakov«, kjer je okusil v svojem ozkem domu ob nežni materi kot otrok, ki je prišel prezgodaj na svet — vso bedo in revščino, vse uboštvo in ponižanje siromaka, zaničevanega od tedanjih magnatov vsled tega, ker se je rodil kot — siromak...

Danes stoji sredi Vrhnike njegov spomenik — na njegovi rojstni hiši je vzdana spominska plošča... Tako je vse v redu za tiste, ki prihajajo danes v kraj, kjer se je rodil, kjer je trpel, stradal, ljubil in preklinjal sebe in svojo okolico tisti človek, ki za časa svojega življenja ni našel razumevanja niti med ljudmi svojega rojstnega kraja. — Danes je Vrhnika s Sveto Trojico, s cerkvijo sv. Lenarta, z Močilnikom, z Betajnovno, z Razorom, kjer je čudak Aleš romal in doromal, s hišami, kjer so bivali in živeli veliki slovenski »rodoljubi« Cankarjevih del: Jakob Ruda, Kantor, župnik iz »Kralja« in oni iz »Hlapcev«, pa vsi ponižani in razžaljeni: Dolinar in Maks Krnec s svojim očetom, pa Pisek in Lužarica in Nina in Hana, pa Francka in hlapec Jernej, pa ministrant Jakec in stó in stó drugih — danes je Vrhnika romarski kraj slovenskega naroda, svetí kraj Ivana Cankarja, prvega borca za svobodo, za lepše življenje delovnega ljudstva! — — —

Srečnega se čutim, da sem doživel ta čas! Še srečnejši je on, ki je v borbi za svobodo svojega naroda, naroda hlapcev in tlačanov, klonil v večnost z zavestjo in prepričanjem, da je položil s svojim revolucionarnim značajem in z nesmrtnimi svojimi deli temelj za srečo in politično svobodo bodočih pokolenj, za svobodo, ki je sam ni užival nikoli, za srečo, ki jo je zaman iskalo od rojstva do smrti njegovo vroče in nemirno srce!...

Iskalo je sreče, da, borilo se je to srce za srečo svojega naroda! Ni je našlo, ni je moglo najti, ker je bilo ozračje tiste čase tako, da je bil obsojen na smrt tisti, ki je želel srečo trpečemu, teptanemu, izkoriščanemu človeku-bratu...

Politična atmosfera, ki je vladala takrat nad slovenskim ljudstvom, je bila brezupna. Prvaki strank so se borili drug proti drugemu — to ni bila ideja, ki bi bila močnejša ali slabejša, prvakom in strankarskim veljakom ni bilo nič za blagor ljudstva in naroda — »narod« so bili oni sami — ljudstvo jim je bilo samo objekt izkoriščanja — v svoje egoistične namene!

Cankar je bil revolucionar — kot tak pa je bil od tedanje kamarile obsojen na smrt... Saj človek, ki je imel takrat pogum, da jim je zaklical puntarske besede v obraz, ni mogel misliti na to, da bi mu bilo to kdaj odpuščeno: »Kažem narodu, kako je majhen, kako je malodušen, kako tava brez volje in brez cilja: kažem mu glorio breznačelnosti, čaščenje hinavščine, slavo laži, zato da se predrami, da spozna, kdo in kje da je, ter da pogleda v prihodnost.« (»Bela krizantema.«)

In ko so pljuvali nanj in ga proglašali za nihilista in človeka, ki se je izneveril svojemu narodu, ker vidi baje v njem samo gnusobo in greh, je povedal tem rodoljubom, ki so poznali narod samo toliko, kolikor je bil v korist njihovim egoističnim ciljem: »Resnično, domovina... nisem te ljubil kakor solznomehkobni vzdihovalec, ki ti kadi v lice sladke dišave, da te skele uboge oči: **Ljubil sem te s spoznanjem; videl sem te vso v nadlogah in v grehih, v sramoti in v zmotah, v ponižanju in v bridkosti; zato sem z žalostjo in srdom v srcu ljubil tvojo oskrunjeno lepoto, ljubil jo stokrat globlje in stokrat više od vseh tvojih trubadurjev! Moje delo je knjiga ljubezni — odpri jo, domovina, da boš videla, kdo ti je pravičen sin!**« — (»Bela krizantema.«)

* * *

To je ozadje vseh Cankarjevih del — to je ozadje njegove komedije »Za narodov blagor.«

Kaj naj povem še več? Ali vam ni jasno vse, kar je skritega za samim naslovom njegove komedije? Ali ne čutite žgoče satire, grenkega posmeha in obenem revolucionarnega duha velikega človeka in znanilca boljših časov za slovenskega trpina, ki je bil od prvih časov svoje zgodovine pa do takrat, ko je začutil v sebi zavest, ki mu jo je s srčno krvjo vcepljal Cankar vsa leta svojega trpljenja polnega življenja, dokler ni izkravaval za pravice in svobodo svojega naroda: »Udari! Udari v obraz voditelje svoje, ki v imenu narodnega blagra izkoriščajo trpina in polnijo svoje žepe! Udari! **Dvigni glavo in zavedaj se, da si narod ti in da ti sam odločaš o svoji usodi!**« —

V komediji »Za narodov blagor« je Cankar prikazal vso gnilobo slovenskega politično-družabno-kulturnega življenja svoje dobe. Razumljivo je, da tedanji oblastniki niso pustili, da bi prišlo njegovo delo na javno tribuno — kako more tisti, ki ima trenutno oblast v rokah, dopustiti, da mu hlapec pljuje v obraz?

Ko je Cankarjevo delo leta 1900. izšlo v tisku, so se tedanji voditelji naroda zgrozili. Kdo je mišljen v njegovi komediji, na koga meri ta predrzni petindvajsetletni mladenič? Kdo je dr. Grozd, kdo dr. Gruden — glavni osebi te perfidne komedije —? Na nekoga gotovo cika, nekoga iz tedanjega vodstva obeh političnih strank si je gotovo vzel za model — in tako so si izkonstruirali nosilci takratnega političnega vodstva slovenskega naroda z desnice in z leve misel, da je Cankar v svoji komediji meril na takrat vodilne politične faktorje slovenskega političnega življenja. —

Cankar je užival. Zopet se je pokazalo, da slovenska politika ne živi z narodom, temveč da je »narodov blagor« samo **krinka**, za katero se skrivajo **osebe**. Kaj pa je to — »narod«? »Narod smo mi! Kar govorimo mi, govori narod! Treba je denuncirati, obrekovati — kričati je treba, drugače se ne opravi nič!« —

Rodoljubni voditelji so bili prizadeti in ker jim je bil »narodov blagor« zadeva njih lastne osebe, so pač mislili, da je Cankar meril na njihove častitljive trebuhe, zato je bilo nujno, da po svojih eksponentih zaprejo gledališče za tako predrzne in poleg še nezrele eksperimente izgubljenega študenta in vagabunda! — — —

Cankar pa je užival in se smejal.

»Izmišljal si oseb pač nisem in je mogoče, da je ta ali ona v nekaterih potezah sorodna kakemu znanemu človeku — toda naravnost nisem hotel smešiti nikogar. — **Osmešiti sem hotel naše javno življenje**, in lahko si misliš, da bi satiri škodovalo, če bi se bil spravil na osebno malenkostno psovanje ljudi, ki so danes slučajno nositelji teh žalostnih razmer. **Včeraj so bili drugi in jutri bodo zopet drugi: osebe se menjajo, stvar ostane.**« (Pismo bratu Karlu dne 19. marca 1901.) —

Borci za »narodov blagor«, kakor jih je prikazal Cankar v svoji komediji, so kaj bedne in klavrne figure. Dva dobra prijatelja in politična voditelja dr. Grozd in dr. Gruden se za »narodov blagor« trudita, kako bi pridobila bogatega plem. Gornika, nerodneža in neokretneža zase — to se pravi — Grozd in Gruden se potegujeta vsak za svojo osebo za njega, oziroma za njegov denar. Prične se borba. Dr. Grozd angažira svojo mlado nečakinjo, da s svojo mladostjo in lepoto omami bogatega nerodneža in ga pripelje z njegovim premoženjem vred v družino narodovega prvoboritelja dr. Grozda. Dr. Gruden nasprotno angažira svojo lepo rafinirano ženo, da ona s svojo spretnostjo prepreči Grozdove namene in da ona pripelje naivnega bogataša z denarjem vred v Grudnov krog. — Vname se boj za »narodov blagor« — dr. Gruden in dr. Grozd se zaradi medsebojne konkurence spreta in ker sta tako imenovana narodna voditelja in prvaka — se je baje s tem njunim osebnim sporom razdelil »narod« na dva tabora. Žurnalist Ščuka, ki ga je dr. Grozd ponižal s tem, da mu je ukazal, naj mu zaveže čevelj, razkrinka vso komedijo z »narodnim blagrom« in oznanja novi čas, ki pride, ko bo pravi, resnični narod spregledal in spoznal sebičnost in podlost svojih »voditeljev«. — »Kadar se vzbudi v hlapcih gospod, v sužnjih kralj! Dragi moj, kadar ne bo več »naroda«, kadar bodo samo ljudje, sami svoji, predrzni in ponosni... kralji v cunjah! Takrat ne bo več tega naroda, ki caplja na različnih uzdah, ki je naprodaj za groš, za uslužen smehljaj!...«

Cankar, ki se je vse svoje življenje boril za ta veliki cilj, ni dočkal svobode delovnega ljudstva — mi smo danes tako srečni, da uživamo sadove njegove borbe za srečo, svobodo in človeka vredno življenje!

G. Grobelnik:

Celjsko gledališče

V OSVOBJENI PRIMORSKI

V dneh, ko smo imeli v gosteh tržaške gledališnike, branilce slovenske besede v sužnosti, se je med celjskimi gledališniki — znanilci slovenske napredne besede v celjskem okraju, rodila misel, da bi se v prazničnih dneh priključitve Slovenskega Primorja k matični zemlji predstavili in svobodno nastopili med svobodnimi Primorci. To iniciativo, ki je izšla iz samega igralskega kolektiva, sta v celoti podprla celjska okrajna prosveta in naše prosvetno ministrstvo, ki je celjsko gledališče delegiralo 22. septembra v Bovec.

Z udobnim Dappsovim avtobusom, okrašenim z živo sovjetsko zastavo, so se celjski igralci odpravili v 232 km oddaljeni kotiček osvobojene Primorske. Gesla »Živela svobodna Primorska«, »Pozdravljamo priključitev Slovenskega Primorja«, »Med brati ni več meja«, »Priključitev nadaljevanje borbe za utrditev demokracije in podobna so podpirala praznično razpoloženje celjskih igralcev na vsej poti od Celja, po dolgi, dolgi, beli in široki cesti, ki se začena na Dunaju in pelje skozi Maribor in Ljubljano v Trst ter še dalje v svet, skozi prestolnico slovenskega ljudstva, in nato skozi Vrhniko, skozi rojstni kraj glasnika naših dni, Ivana Cankarja, ki je na Ljudskem odru v Trstu 1918. leta med drugim dejal: »Iz ponižanja, iz hlapčevstva, iz sramote in bede se bo vzdignil naš narod v novo, svetlo življenje, očiščen in pomlajen, vreden član v družini narodov, očiščenih in pomlajenih.« Pa naprej čez Hotedrščico, čez bivšo imperialistično mejo, ki nas je nekoč delila, skozi Idrijo, kjer se je slovenski rudar zaril čez 300 m globoko, nato tja do bistré Soče in skozi Tolmin, gnezdo puntarjev zoper svoje fevdalne tlačitelje ter dalje, dalje po »grapah tolminskih«, skozi Kobarid, po zemlji z znojem in krvjo spremenjeni v vrt, čez partizanske gmajne, pod gorami, mimo razbitih postojank iz katerih je bil pognan sovražnik, po cestah pod slavoloki, pod vihrajočimi trobojnicami, tja med trde ljudske korenine pod Kaminom — v Bovec.

Tu v Bovcu se je celjsko gledališče prvič predstavilo primorskemu ljudstvu s Kreftovimi »Celjskimi grofi«. Sto in sto glavo občinstvo je tu prvič po osvoboditvi in prav gotovo sploh prvič v svoji zgodovini navdušeno aplavdiralo pravdačevim obtožbam grofovskih rabljev. To navdušenje, ki so mu bili priče celjski igralci, je bil ponovni dokaz iskrenosti zagotovila Bovčanov predsedniku Marinku, češ, »da tudi v borbi za petletni plan ne bodo odnehali, kot niso odnehali v narodno osvobodilni borbi«...

Na povratku so se celjski igralci ustavili dne 23. septembra v Tolminu, dne 24. septembra v Idriji, nato pa od 27. septembra do 1. oktobra zaporedoma v Št. Petru na Krasu, v Sežani, v Ilirski Bistrici, v Postojni in končno skozi Vipavsko dolino, — »zemski raj in cvetno polje, sadni vrt, ki ga pomladi bela vila orje« — v Ajdovščini. Povsod sta bili odigrani po dve predstavi: popoldne prvenstveno šolski mladini namenjena »Gospa ministrica«, ki si jo je ogledalo skupno 1850 mladih gledalcev, zvečer pa »Celjski grofje«, ki si jih je ogledalo 3700 ljudi. Primerjava povprečnega obiska, ki znaša pri mladinskih predstavah 265, pri večernih pa 528, s kapaciteto posameznih dvoran, ki se je največkrat gibala med 150—350 sedežev, dokazuje, da so bile vse predstave, zlasti pa večerne, več kot razprodane.

S ponosom in veseljem so prihajali celjski gledališčniki iz kraja v kraj in nastopali med zavednim in poštenim ljudstvom, ki mu je že z obraza sijalo poročstvo, da bodo s svojim delom resnično in z vso ljubeznijo podprli našo nadaljno borbo za to, da bodo odpadle še zadnje meje med nami in brati od Čedadá do Gorice in Trsta. To je potrdil idrijski prosvetar, ki je pozdravil celjsko gledališče in opozoril, da »stoji prav pred prosvetnimi delavci v tem oziru velika naloga, to je odprava stare miselnosti ter vzgoja novega človeka, tistega, ki je stopil iz naroda hlapcev v narod junakov.«

To je dalje potrdila večerna predstava v Sežani, takorekoč pred vratmi Trsta, kjer je izzvenela v pravcati miting manifestantov in bor-

cev za združitev z brati ob tržaški obali, kar je posebej poudarila še ženica iz sosednega Tomaja, ki je navdušena nad prepričevalno igro, kakor v bojni klic zoper ostanke sodobnih grofov Hermanov, vzkliknila: »Dol s Hermanom!«; nadalje priča to velikanski aplavz v Ilirski Bistrici, ki ga je prejel pravdač za besede: »danes k sreči ne gledamo več tako zviška drug na drugega, kot je to bilo v prejšnjih stoletjih. Čas je s svojo brzino okrušil zidove, ki so bili med nami!«; ali pa navdušenje 650 gledalcev v Postojni, ki so do najmanjšega kotička napolnili svojo gledališko dvorano za katero je bil italijanski fašistični okupator ob svojem terorju zatrdno prepričan, da nikdar ne bo sprejela takšno število Postojčanov, ki bi se navduševali nad slovensko progresivno gledališko predstavo.

Na vsej poti od Bovca do Ajdovščine je osvobojeno primorsko ljudstvo moglo spoznati naš ljudsko-prosvetni delovni zanos, a celjski gledališčniki pa, so se mogli prepričati o prepričanju Primorcev manifestiranjem na slednjem zidu njihovih naselj v pozivu: »Naša bodočnost je v Titovi Jugoslaviji!«

(Gornji članek sta v izvlečku priobčila »Ljudska pravica« dne 9. okt. in »Primorski dnevnik« dne 11. oktobra t. l.)

Tine Orel:

NEKAJ BESED

o sovjetski dramatikii in gledališču

Rusko gledališče je že od nekaj veljalo za vrhunec svetovne gledališke umetnosti. Ves svet je občudoval ruske igralce (Ščepkin, Sadovskij), ki so s svojo igro odkrivali globine dramatikov Gogolja in Ostrovskega.

Med obema svetovnjima vojnama se pri nas o ruskem teatru ni mnogo govorilo ne slišalo. Zapadna Evropa je hitela verovati, da je z zmago revolucije v Rusiji umetnost izgubila vse pogoje za razvoj. Te vrste propaganda je bila prav posebno močna pri nas in bilo je mnogo ljudi, ki so takim tenko preračunanim čenčam radi verjeli. Tako se je zgodilo, da so videli usihati rusko Talijo v ostankih hudožestvenega teatra, ki so gostovali sem in tja tudi v Jugoslaviji, spremljani seveda s fanfarami svetovne križarske vojne proti rdeči nevarnosti.

V Sovjetski zvezi pa se je medtem po politični in gospodarski revoluciji, po strahotah intervencijskih vojska, v sovjetskih naporih obeh petletk, izvršila tudi **kulturna revolucija**, v kateri štejemo sovjetsko gledališče za eno najmočnejših činiteljev. Ze leta 1937 je bilo samo v Moskvi 30 stalnih gledališč. Moskva je postala središče znanosti o Shakespearu, vrhu evropske dramatike. Sredi velike domovinske vojne se je vršil v Moskvi svetovni kongres shakespearologa (prim. dr. Bratko Kreft, Gledališki list SNG). Sovjetski pisatelji in igralci so se na svojem področju vključili v najvažnejšo nalogo časa, v graditev socializma. Cvetelo je drugo Hudožestveno gledališče, čigar vodja Bersenjeva poznano iz filma »V gorah Jugoslavije« in iz lanskega gostovanja v SNG, cvetel tako imenovani realistični teater in Vahtangovljevo gledališče.

Nekatera imena sovjetskih dramatikov, ki smo jih pred vojno poznali samo od daleč ali pa sploh ne, danes že bolje poznamo: Afinogenov, Korejčuk, Kron, Svetlov, Arbusov, Levin, Levidov, Nikulin, Astislavski. Bulgakova smo lansko leto gledali v celjskem gledališču.

Mlada gledališča niso igrala samo novejših del, marveč so se izvrstno preizkusila v predstavah ruskih in drugih evropskih klasikov.

Sovjetsko gledališče — in to nam lepo dokazuje tudi Simonovlje »Rusko vprašanje«, dosega uspehe na davno utrjenih resnicah. Gledališče je po svojem izvoru izrazito družbena, ljudska umetnost. Kadar koli gledališče izgubi stik z množicami, z njihovimi težnjami, njihovimi življenjskimi problemi, izgubi svojo družbeno vlogo, svoj namen in pomen, lahko bi rekli svoje bistvo. Dramatik, igralec in publika morajo živeti v istem taktu, skozi nje mora plati ista kri. Sovjetsko gledališče se je držalo teh resnic, zato ni poznalo »krize«, ki je zajela evropska gledališča v dobi fašistične konjunktore. Ker ni bilo idejno jalovo, brez cilja, je uspevalo in postalo del vsega družbenega presnavljanja na dveh šestinah zemeljske oble. Narodi, ki niso imeli niti svoje književnosti, so dobili svoja gledališča, nacionalna po obliki in socialistična po vsebini.

Drama »Rusko vprašanje« nam lepo potrjuje, od kod uspehi sovjetske gledališke umetnosti. Mi, ki smo po svojem kulturnem izročilu zapadnjaško usmerjeni, smo skoro presenečeni zaradi njegove žive aktualnosti. Nekateri celo štejejo to za napako. Kar je na dnevnem redu svetovne politike, borba med silami napredka in reakcije, to stoji na deskah. Simonov je ves sredi vsakodnevnih borbe za obličje sveta, bodisi da piše reportažo iz partizanskih bojev v Jugoslaviji ali odrsko delo, ki so ga in ga bodo še gledali milijoni gledalcev širom po planetu.

In kar zadeva aktualnost? Sama na sebi pač ne škoduje umetniška vrednost dela. Ali Gogolj in Gribojedov morda nista bila aktualna? Ali se je Shakespeare odtegoval življenju?

Gornji sestavek je bil piščev uvod k dramatskim slikam iz Simonovljevega »Ruskega vprašanja«, ki so jih na akademiji v proslavo 30 letnice Velike revolucije dne 7. novembra izvedli člani Ljudskega gledališča — Gradišnik kot Macpherson, Tomažič kot Gould, Grobelnik kot Smith, Zorko kot Hardy in Vrečkova kot Meg Stanley.

Oktobrska revolucija

V zvezi s 30 letnico Oktobrske revolucije je v moskovskem Malem teatru imel Vsevolod Višjevski, dramatik, namestnik generalnega sekretarja Zveze sovjetskih pisateljev, referat o razvoju sovjetske drame. V tem referatu je med drugim dejal: Sovjetska dramatika, katere tvorec je Maksim Gorki, je že od vsega začetka društveno nasprotna buržuazni dramatici, ker je kritično odbrala in izkoristila najboljše, kar je človečanstvo dalo v preteklost, ni dala morda starim dramatskim delom nove nazive, ali pa nove kombinacije starih sižejev, ampak je dala nove drame, ki jih prepletajo nove ideje.

Gledališče je nehalo biti pozornica za prikazovanje slučajnih dogodkov, osebnih motivov in drugorazrednih kolizij. V centru nove drame se nahajajo najvažnejši dogodki naše dobe. Vsebina gledališke umetnosti je postala usoda naroda. Namesto junaka-poedinca, stoječega izven narodovega življenja, obsojenega na propad, je stopil junak, ki je z vsem svojim bistvom povezan z borbenim razredom, to je delovnim delom naroda.

Taki junaki nastopajo prvič v delih Maksima Gorkega, ki so znana vsemu kulturnemu svetu. Eno najboljših sovjetskih gledaliških del je baš Gorkega: »Jegor Buličev«, v katerem se prikazuje, kako rusko ljudstvo nenehno teži naprej po poti za resnico. (»Politika« 1. XI. 1947.)

Za obletnico oktobrske revolucije je bil v SSSR razpisan vsezvezni natečaj za najboljšo sodobno gledališko igro. Na natečaj je prišlo čez 2.200 iger samo iz ruske republike, iz Ukrajine 460, iz Gruzije, Armenije, Uzbekistana po 100 itd. Ena tretjina iger obravnava snov iz let boja proti fašizmu, ostale pa slikajo povojno življenje in socialistično izgradnjo v SZ, moralni profil sovjetskega človeka, mlado pokolenje in podobno.

ZAPISKI

Naše prosvetno ministrstvo je celjskemu gledališču s svojo rešitvijo št. IV/18663/1 z dne 23. septembra t. l. nakazalo 30.000 din subvencije.

V polni zavesti svoje ljudsko-prosvetne naloge in odgovornosti pri kulturnem dvigu našega delovnega ljudstva sprejema Celjski igralski kolektiv s tem večjo hvaležnostjo ta dar, ki pomeni znatno podporo pri njegovem z nemajhnimi materialnimi stroški zvezanemu delu.

Otvoritev naše letošnje gledališke sezone je naznanil tudi sestanek članov Ljudskega gledališča, ki se je vršil dne 28. oktobra 1947 z namenom, da tudi na tak način in po svojih lastnih močeh izgradimo sebe ter pomagamo drug drugemu v skupni borbi za ljudsko-prosvetni napredek v domačem mestu. Dnevni red je izpolnil kritični pretres dela v pretekli sezoni, zakaj demokratični princip pri delu in zdrava konstruktivna kritika, morata biti podlaga celotnemu delu in delovni sposobnosti tudi našega igralskega kolektiva. Sestanek je izpričal trdno in neomahljivo prepričanje, da bo igralski kolektiv pogumno prešel tudi vse ovire gmotnega značaja ter s svojim delom opravičil naziv tretjega stalnega gledališča v naši ožji domovini.

V začetku letošnje sezone je v vlogi Lavre v Krleževi drami »V agoniji« proslavila 25 letnico svojega gledališkega dela prvakinja zagrebške Drame in naša rojakinja Vik. Podgorska. Umetnica, ki je učenka svojega gledališkega in nato še življenjskega tovariša režiserja zagrebške drame Hinka Nučiča, velja za eno največjih tragedkinj v jugoslovanski gledališki umetnosti.

Enak praznik dela je pred kratkim proslavila v naslovni vlogi Nušičeve »Gospe ministrice« tudi članica ljubljanske Drame Marija Nablocka. Tudi tej, eni največjih umetnic slovenskega odra, je usmeril prve korake v gledališče poznejši jubilatkin soprog, član slovenskega gledališča in eden prvih učiteljev slovenskih igralcev Boris Putjata.

Obema umetnicama, ki ju pozna tudi celjsko — zlasti starejše gledališko občinstvo, iskreno čestitamo in želimo še mnogo let nadaljnega doprinosa k razvoju jugoslovanske gledališke kulture.

Nova pobuda za ljudsko prosveto je pri ministrstvu za prosveto LRS ustanovljena poslovalnica za kulturno-umetniške prireditve, ki bo širom Slovenije organizirala gostovanja naših priznanih profesionalnih in pol-profesionalnih umetnikov. Na teh gostovanjih bo ljudstvo spoznalo bogastvo našega muzikalnega in literarnega kulturnega imetja, številni ljudski umetniki pa bodo videli, kako je treba nastopati in umetniško delo podajati. Ti nastopi bodo nadalje močna pobuda za vse politično in gospodarsko življenje tistega kraja, nov vzgon bodo dajali ekonomskim naporom in izvajanju petletnega plana. Za to delo bo poslovalnica mobilizirala člane naših centralnih gledališč in glasbenih ustanov, **na vrsto pa bodo prišle tudi tiste ljudsko-prosvetne umetniške skupine, ki bodo dosegle najvišjo kvaliteto v vsej republiki.**

S prihodnjo številko bomo pričeli objavljati Zgodovino celjskega gledališkega življenja izpod peresa našega šef-režiserja in dolgoletnega celjskega gledališkega delavca Mr. Fedorja Gradišnika. S tem skušamo po svojih močeh obogatiti našo skromno gledališko literaturo, predvsem pa oteti pozabi in v strnjeni obliki pokazati poglavje slovenske gledališke dejavnosti v našem mestu od nekdanj do danes, ki sodijo tudi med najzanimivejša in vredna poglavja kulturne zgodovine Slovencev sploh.

**Delavsko nameščenska
POTROŠNIŠKA zadruga**
z o. j. Celje:

s 7 obrati specerijske trgovine
z 1 manufakturo in galanterijo
3 pekarnice in 2 gostilni

Okrajna poslovna zveza
Celje-okolica
NPZ r. z. z o. j.
Celje, Vodnikova 2

Poslužujte se brezgotovinskega
prometa preko

Narodne banke FLRJ
podružnica Celje

Tovarna emajlirane posode
Celje

Gradimo v miru boljše
bodočnost.

Celjska mestna hranilnica

Sprejema vloge in daje posojila

Lekarna »Pri Križu«
Mr. Fedor Gradišnik
CELJE, Stanetova 15

Hotel
E V R O P A
Celje

MLO točilnica
Celje, Kidričeva 2

MLO gospodarska podjetja
»KRISTALIJA«
Celje

MLO gospodarska podjetja
Celje V. Oblačilne delavnice.

»AMI« tovarna bleščic, trakov
in okraskov za narodne noše

**Kolodvorska restavracija
v Celju**

nudi vedno vsem potnikom
topla in mrzla jedila

Silvo in Ida Krelj

VINKO KUKOVEC-nasl.

mestni tesarski mojster
žaga in lesna trgovina

CELJE-LAVA, Telefon 242

R. GROBELNIK

gledališki frizer in brivec

CELJE, Kocenova 2

Prvovrstne portrete izvršuje

F O T O

» P E L I K A N «

CELJE, Razlagova 1

ANTON LEČNIK

urar

CELJE, Tomšičev trg

JOSIP JAGODIČ

železnina-špecerija

CELJE, Gubčeva 2

FR. STRUPI, CELJE

zaloga stekla in porcelana

FRANJO VEHOVAR

stavnbo in umetno mizarstvo

CELJE, Kersnikova ulica 17

Foto-parfumerija

vata, kemikalije, gumi,
galanterija

BOŽIČ DRAGO, CELJE

Prešernova ulica 11

Hotel

» P O Š T A «

Celje

JOŽICA LESKOVŠEK

kemična čistilnica

CELJE, Ipavčeva ulica 14

J. GOLMAJER

CELJE

F. S. LUKAS, CELJE

liker, rum, brandi, žganje

IGNAC ŠIMENC

Izdolovanje krtač in čopičev,
trgovina z galanterijo, pletar-
skim in tesnim blagom

CELJE, Tomšičev trg 17

AGREŽ IVANA

trgovina sadja in zelenjave

CELJE, Stanetova ulica 10

AVGUST ŠTOK

splošno kleparstvo in
vodovodne instalacije

CELJE, Aškerčeva 5, telef. 218

TISKARNA DRUŽBE SV. MOHORJA V CELJU
TISKOVNA IN PRODUKTIVNA ZADRUGA Z OMEJENIM JAMSTVOM